тропами Полесье". Это обусловлено недостаточным обустройством названых маршрутов и слабым их информационным обеспечением.

Анализ существующей сети экологических учебных троп парка позволил выделить следующие недостатки в их функционировании: близкое расположение троп друг к другу и сосредоточенность маршрутов лишь в восточной части парка, минимальное количество смотровых башен, неудобное транспортное сообщение, недостаточное обустройство троп для людей с ограниченными физическими возможностями. В перспективе для развития сети ЭУТ планируется прокладка и обустройство этно-экологической тропы "Бортничество" в с.Бучин, обустройство экологического маршрута орнитологического направления вдоль побережья озера Любязь (ЭУТ "Мир птиц водно-болотных угодий"). Важно также создать более комфортные условия для пребывания туристов на территории парка. Для этого следует использовать местный экотуристический потенциал таких населенных пунктов, как Бучин, Любязь, Ветлы, Сваловичи, обустраивать частные усадьбы для развития сельского и экотуризма в регионе. Существует потребность в более широком освещении деятельности парка и его экотуристических продуктов в средствах массовой информации.

Ключевые слова: экотуристическая деятельность, экологические учебные тропы, эффективность функционирования экотроп, национальный природный парк "Припять- Стоход".

Summary:

L.V.Sulik, D.A.Krychevska. FUNCTIONING OF OF ECOLOGICAL EDUCATION TRAILS AND THEIR IMPORTANCE OF ECOTIURISM IN THE NATIONAL NATURE PARK "PRIPYAT-STOHID"

The article analizes current state and development of a network of ecological educational trails (EDT) of national nature park " Pripyat - Stohid" . The comparative assessment of the efficiency of the three laid in the park educational path ("The Old park over Stohid", " Path leads us along Stokhid", " The Forgotten paths of Polesie") taking into account criteria such as attractiveness of the route, its accessibility, information and ets. As a result, the overall assessment of the highest rate of efficiency of received EDT " The Path leads us along Stokhid " (22 points out of 27 possible).

This path allows to familiarize with all the typical ecosystems of the park, has a good transport accessibility, equipped with stops and guidebook. Lower indicators (21 and 20 points, respectively) were obtained for trails "Old Park on Stokhod" and "forgotten paths Polesie". This is due to insufficient furnishing route name and a weak information support. Analysis of the existing network of environmental educational trails of the park allowed to identify the following shortcomings in their functioning: trails proximity to each other and focus only in the eastern part of the park, a minimum number of observation towers, inconvenient transport connection, inadequate arrangement of trails for people with disabilities. In the future, for the development of the EST's network is planned laying and equipping of ethno-ecological path "apiculture" in s.Buchin, environmental improvement ornithological route along the coast of Lake Lyubyaz (EST "The World Bird wetlands"). It is also important to create more comfortable conditions for the stay of tourists in the park. To do this, use the local ecotourism potential of such settlements as Buchin, Lyubyaz, Wietlows, Svalovichi, to equip private estates for the development of rural and eco-tourism in the region. There is a need for wider advertising activities of the park and its ecotourism products in the media.

Key words: ecotourism activities, ecological educational trails, the efficiency of the treading paths, national nature park " Pripyat - Stohid

Рецензент: проф. Брич В.Я. *Надійшла 12.11.2015р.*

УДК 911.2:504.54 (477. 43)

Світлана НОВИЦЬКА

ОБГРУНТУВАННЯ СХЕМИ ОПТИМАЛЬНОЇ ЛАНДШАФТНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ ДЛЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЦІЛЕЙ

У роботі розглянуто питання оптимізації ландшафтно-рекреаційної організації території шляхом створення мережі національних природних і регіональних ландшафтних парків (НПП і РЛП), як об'єктів організованої рекреаційної діяльності у кожному ландшафтно-рекреаційному районі і ландшафтно-рекреаційних комплексах. НПП і РЛП орієнтовані, передусім, на використання природних рекреаційних ресурсів. Запропонована автором схема оптимальної ландшафтно-рекреаційної організації території передбачає органічне поєднання таксонів ландшафтно-рекреаційного районування із заповідно-рекреаційними об'єктами (НПП, РЛП) з урахуванням видів рекреаційної діяльності.

Ключові слова: *оптимізація, ландшафтно-рекреаційна організація території, регіональний ландшафтний парк, національний природний парк, ландшафтно-рекреаційний комплекс.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Оптимальна ландшафтно-екологічна організація території є невід'ємною складовою і завершальним етапом збалансованого природокористування. Під територіально-екологічною оптимізацією розуміють підтримання екологічної рівноваги в регіоні з допомогою раціонального співвідношення перетворених і збережених ландшафтів, органічного поєднання виробничих, соціальних і екологічних функцій господарських систем, створення належних просторових умов життєдіяльності населення.

Головним завданням територіально-екологічної оптимізації є виважене поєднання виробничих, природовідновних і соціальних функцій геосистем в інтересах досягнення належних просторово-екологічних умов життєдіяльності населення. Ландшафтно-екологічна оптимізація спирається на положення концепції узгодженого розвитку, які передбачають: орієнтацію виробництва на місцеву сировинно-ресурсну базу; максимальне використання і відродження традиційних видів природокористування; оптимізацію структури землекористування; створення умов просторової комфортної життєдіяльності населення; екологізацію господарської діяльності; збалансований (пропорційний) розвиток природної, соціальної, економічної підсистем. Першим етапом оптимізації є визначення ландшафтно-екологічних пріоритетів розвитку регіону [3]. При цьому враховується сучасна еколого-географічна ситуація, специфіка ролі регіону у міжрайонному поділі праці, у вищих одиницях ландшафтно-екологічного районування. У Тернопільській області пріоритетами першого порядку будуть природоохоронна і антропоекологічна функції, а пріоритетом другого порядку є виробнича функція геосистеми, відповідно якої геосистема має найвищий природний потенціал (це агровиробнича, рекреаційна, водо- і лісогосподарська). Останні три функції тісно пов'язані між собою умовами розвитку рекреаційної діяльності. Пріоритетність розбудови рекреаційної сфери області продиктована наявними тут природними рекреаційними ресурсами. Тому важливо шукати підходи до збалансованого розвитку території Тернопільської області, до оптимізації ландшафтно-екологічної структури господарювання і життєдіяльності через призму перспективи рекреаційного природокористування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оптимізації систем природокористування присвячені праці вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема: Л. Міклоша, М. Ружічки, Г.І. Швебса, О.М. Маринича, В.М. Пащенка, М.Д. Гродзинського, К.І. Геренчука, В.С. Преображенського, Л.П. Царика та ін.

Метою даного дослідженя є обґрунтування схеми ландшафтно-рекреаційної організації території Тернопільської області для цілей рекреації.

Виклад основного матеріалу. Оптимізація геосистем спрямована на переведення їх у стани, в яких вони здатні максимально ефективно виконувати задані функції, не зазнаючи при цьому небажаних змін впродовж тривалого періоду часу [3]. Оптимізувати геосистему можна у різних напрямках: виробничо-економічному, природно-екологічному, соціально-гуманістичному тощо.

Першим етапом оптимізації геосистеми є визначення пріоритетів розвитку регіону. Оскільки оптимізація геосистеми передбачає її збалансування, то основними пріоритетом регіону є досягнення соціально-еколого-економічного балансу. Це означає узгодження трьох основних пріоритетів. У складних сучасних екологічних умовах найвищий пріоритет мають природоохоронні (збереження біорізноманіття та забезпечення стійкості природних систем) та антропоекологічні функції (забезпечення належних природних умов життєдіяльності людей). Саме ці функції геосистеми мають бути цільовими за умов оптимізації геосистеми, оскільки орієнтують на безпечність природних умов середовища життєдіяльності та уникнення конфліктних ситуацій.

Пріоритетом другого порядку є виробнича функція геосистеми, відповідно якої геосистема має найвищий природний потенціал. Територія Тернопільської області має найвищий потенціал земельних, рекреаційних, водних і лісових ресурсів. Таким чином, пріоритетними функціями другого порядку є агровиробнича, рекреаційна, водо- і лісогосподарська [7]. Якщо ж виробничі функції рангувати відповідно потенціалу природних ресурсів території, то першою є агровиробнича, а далі три функції тісно пов'язані між собою умовами розвитку рекреаційної діяльності. Таким чином, пріоритетність розбудови рекреаційної сфери області продиктована наявними тут природними рекреаційними ресурсами.

Наступним етапом оптимізації геосистеми є раціональна територіальна оптимізація просторової структури природних угідь. Вона базується на методиці Ю. Одума, та принципах сталого розвитку території, відповідно яким необхідно досягти оптимального просторового співвідношення природних і господарських угідь [5]. Згідно Ю. Одума, 50-60% території мають знаходитися під природними угіддями, які б підтримували природну рівновагу, слугували б ресурсом для сільського (пасовища, сіножаті) та лісового господарств і забезпечували б умови для відпочинку, оздоровлення і мандрівок населення. Наявні співвідношення природних і господарських угідь в межах області є оптимальними в Бережанському, Монастириському і Шумському, та близькі до оптимальних у Кременецькому, Борщівському, Бучацькому, Підгаєцькому, Зборівському адміністративних районах.

Оптимізаційні моделі структури земельно-

го фонду запропоновані Л.П. Цариком для теренів Поділля [12]. В основу запропонованих моделей покладено принцип рівноваги, паритетного розвитку господарства, що передбачає такий розвиток господарської діяльності, при якому не погіршуватиметься якість довкілля і стан природних геосистем.

Згідно оптимізаційних моделей запропоновано скорочення орних земель (деградованих і малопродуктивних) на 17% з їх використанням під залуження і заліснення, середні показники яких складатимуть близько 19% і 23% відповідно. Пропонована реструктуризація передбачає ренатуралізацію цих угідь, що сприятиме розширенню сфери рекреаційної діяльності.

Третій етап передбачає оптимізацію структури ландшафтно-рекреаційних ресурсів шляхом створення НПП і РЛП, як об'єктів організованої рекреаційної діяльності у кожному ландшафтно-рекреаційному районі і ландшафтно-рекреаційних комплексах. НПП і РЛП орієнтовані, передусім, на використання природних рекреаційних ресурсів. Запропонована автором схема оптимальної ландшафтно-рекреаційної організації території передбачає органічне поєднання таксонів ландшафтно-рекреаційного районування із заповідно-рекреаційними об'єктами (НПП, РЛП) з урахуванням видів рекреаційної діяльності (рис.1).

Зведена характеристика ландшафтно-рекреаційних районів і ландшафтно-рекреаційних комплексів та НПП і РЛП наведена у табл. 1.

№ з/п	Ландшафтно-рекреаційний район	Базовий НПП чи РЛП	Види рекреаційних послуг*
I	Малополіський	РЛП"Малополіський"	О, П
II	Бережансько-Підгаєцький	РЛП "Бережанське Опілля",	О,С,П
III	Монастирисько-Бучацький	НПП "Дністровський каньйон", РЛП "Горинський"	О,П,Л,С
IV	Почаївський	РЛП"Почаївський"	П
V	Зборівсько-Теребовлянський	РЛП "Княжий ліс", РЛП "Залізцівсько-Вертелківський", РЛП "Загребелля", РЛП "Зарваницький"	О,С,П
VI	Гусятинський	РЛП "Завалівський"	О,П,Л
VII	Збаразький (Товтровий)	РЛП "Збаразькі Товтри"	О,П,Л
VIII	Чортківський	РЛП "Середньосеретський"	С,О,П
IX	Заліщицько-Борщівський	НПП "Дністровський каньйон", РЛП "Скала-Подільське Надзбруччя"	О, С, П, Л
X	Кременецько-Шумський	НПП "Кременецькі гори"	О,Л,П,С
XI	Лановецький	РЛП "Горинський",	О,С,П,Л

**Види рекреаційних послуг:*
О – оздоровчі;П – пізнавальні; С – спортивні;Л – лікувальні.

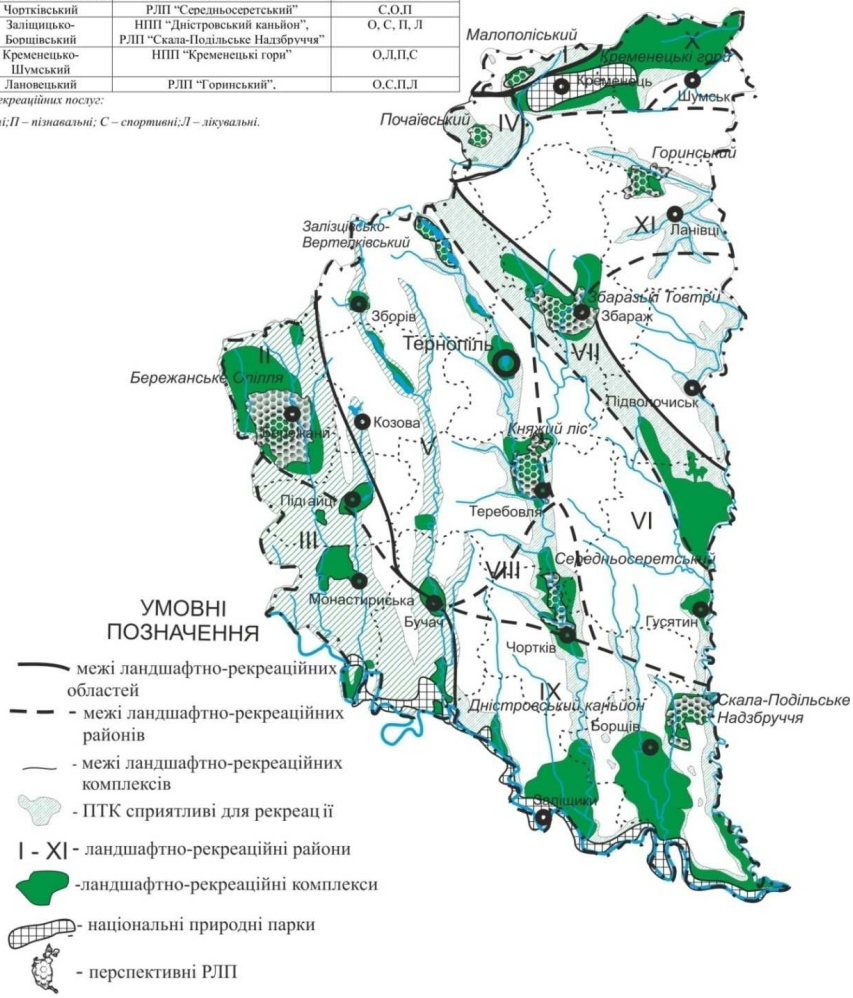

Рис. 1. Схема ландшафтно-екологічної організації території Тернопільской області для цілей рекреації

Основу кожного ландшафтно-рекреаційного району, чи комплексу складатимуть НПП чи РЛП, функціональне зонування яких забезпечуватиме ефективне використання природ-

них рекреаційних ресурсів, розміщенню об'єктів рекреаційної інфраструктури, регулювання навантажень на природні комплекси, орієнтацію на певні види рекреаційних послуг.

Запропонована схема ландшафтно-екологічної організації території для цілей рекреації передбачає створення в межах сприятливих ПТК у відповідності до виділених ландшафтно-рекреаційних комплексів перспективних РЛП. Основу кожного ландшафтно-рекреаційного району складатимуть НПП чи РЛП, функціональне зонування яких забезпечуватиме ефективне використання природних рекреаційних ресурсів, розміщення об'єктів рекреаційної інфраструктури, регулювання навантажень на природні комплекси, орієнтацію на певні види рекреаційних послуг.

Висновок. Запропонована схема ландшафтно-рекреаційної організації території враховує територіальну організацію таксонів ландшафтно-рекреаційного районування за умов ландшафтно-рекреаційної оптимізації геосистем, що передбачає з'ясування пріоритетів збалансованого розвитку, їх рангування, створення оптимізаційних моделей структури землекористування та формування мережі перспективних РЛП у відповідності до наявних ландшафтно-рекреаційних комплексів.

Література:

1. *Герасимов И.П.* Национальные парки как форма использования и организации территории для отдыха и туризма / И.П. Герасимов, В.С. Преображенский // Изв. АНСССР. Серия География. – 1979. – №5 – С. 32-35.
2. *Гетьман В.* Рекреаційна діяльність в регіональних ландшафтних парках України / В. Гетьман // Географія та основи економіки в школі. –2004. - № 1. – С. 35-41.
3. *Гродзинський Д.М.* Основи ландшафтної екології: Підручник / *Д.М. Гродзинський* – К.:Либідь,1993. – 224 с.
4. *Куценко В.* Стратегія формування високотехнологічного туристського комплексу України /*В. Куценко* // Краєзнавство. Географія. Туризм. № 12(593), березень, 2009. – С. 6-7.
5. *Одум Ю.* Экология./ Ю. Одум. – В 2-х томах. – М: Мир, 1986. Т.1. – 328 с.; Т.2. – 376с.
6. *Родоман Б.Б.* Объективные процессы формирования ареалов и рациональная организация территории для охраны природы и рекреации: автореф. дис. на соиск. уч. степени докт. геогр. наук: спец. 11.00.02 "Конструктивная география и рациональное использование природных ресурсов" / *Б.Б. Родоман* – М.: ИГАН, 1990.– 46 с.
7. *Руденко В.*П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. У 3-х частинах: Підручник./ В.П. Руденко – К.:ВД "К.-М. Академія" - Чернівці: Зелена Буковина, 1999. – 568 с.
8. Сбалансированное экономическое, социальное и экологическое развитие территории (экономико-географические аспекты) / [*Горленко И.А., Руденко Л.Г., Малюк С.Н., Лебедь Н.П.*]. – К., 1991. – 56 с.
9. Сюмак О. Про необхідність ландшафтно-екологічного підходу до оцінки рекреаційного навантаження в національних парках. Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2007. – Вип. 34. – С. 269-274.
10. *Царик Л.П.* Еколого-географічний аналіз і оцінювання території: теорія і практика (на матеріалах Тернопільської області) / *Л.П. Царик*. – Тернопіль: Навч. книга - Богдан, 2006. – 256 с.
11. *Царик Л.П.* Ландшафтно-екологічна оптимізація регіональних геосистем обласного рівня / *Л.П. Царик* // Наукові записки ТДПУ, Серія: Географія - Тернопіль: Видавн. відділ ТНПУ, 2003р. - №1.–С. 118-123.
12. *Царик Л.П.* Ландшафтно-екологічна оптимізація території у процесі формування регіональної екологічної мережі (на матеріалах Тернопільської області) / *Л.П. Царик, П.Л. Царик* // Екологія і раціональне природокористування. Збірник наукових праць. – Суми: Сум. ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2006.–С. 126-135.
13. *Царик Л.П.* Природоохоронний пріоритет ландшафтно-екологічної оптимізації території Поділля / *Л.П. Царик* // Наукові записки ТНПУ, Серія: Географія - Тернопіль: Видавн. відділ ТНПУ, 2008р. - №1.–С. 212-218.

References:

1. *Gerasy`mov Y`.P.* Nacy`onal`nye parky` kak forma y`spol`zovany`ya y` organy`zacy`y` terry`tory`y` dlya otdyxa y` tury`zma / *Y`.P. Gerasy`mov, V.S. Preobrazhensky`j* // Y`zv. ANSSSR. Sery`ya Geografy`ya. – 1979. – #5 – S. 32-35.
2. *Get`man V.* Rekreacijna diyal`nist` v regional`ny`x landshaftny`x parkax Ukrayiny` / *V. Get`man* // Geografiya ta osnovy` ekonomiky` v shkoli. –2004. - # 1. – S. 35-41.
3. *Grodzy`ns`ky`j D.M.* Osnovy` landshaftnoyi ekologiyi: Pidruchny`k / *D.M. Grodzy`ns`ky`j* – K.:Ly`bid`,1993. – 224 s.
4. *Kucenko V.* Strategiya formuvannya vy`sokotexnologichnogo tury`sts`kogo kompleksu Ukrayiny` /*V. Kucenko* // Krayeznavstvo. Geografiya. Tury`zm. # 12(593), berezen`, 2009. – S. 6-7.
5. *Odum Yu.* Ekology`ya./ *Yu. Odum*. – V 2-x tomax. – M: My`r, 1986. T.1. – 328 s.; T.2. – 376s.
6. *Rodoman B.B.* Obekty`vnye processy formy`rovany`ya arealov y` racy`onal`naya organy`zacy`ya terry`tory`y` dlya oxrany pry`rody y` rekreacy`y`: avtoref. dy`s. na soy`sk. uch. stepeny` dokt. geogr. nauk: specz. 11.00.02 "Konstrukty`vnaya geografy`ya y` racy`onal`noe y`spol`zovany`e pry`rodnyx resursov" / *B.B. Rodoman* – M.: Y`GAN, 1990.– 46 s.
7. *Rudenko V.P.* Geografiya pry`rodno-resursnogo potencialu Ukrayiny`. U 3-x chasty`nax: Pidruchny`k./ *V.P. Rudenko* – K.:VD "K.-M. Akademiya" - Chernivci: Zelena Bukovy`na, 1999. – 568 s.
8. Sbalansy`rovannoe ekonomy`cheskoe, socy`al`noe y` ekology`cheskoe razvy`ty`e terry`tory`y` (ekonomy`ko-geografy`chesky`e aspekty) / [*Gorlenko Y`.A., Rudenko L.G., Malyuk S.N., Lebed` N.P.*]. – K., 1991. – 56 s.
9. *Syumak O.* Pro neobxidnist` landshaftno-ekologichnogo pidxodu do ocinky` rekreacijnogo navantazhennya v nacional`ny`x parkax. Visny`k L`vivs`kogo universy`tetu. Seriya geografichna. 2007. – Vy`p. 34. – S. 269-274.
10. *Czary`k L.P.* Ekologo-geografichny`j analiz i ocinyuvannya tery`toriyi: teoriya i prakty`ka (na materialax Ternopil`s`koyi oblasti) / *L.P. Czary`k.* – Ternopil`: Navch. kny`ga - Bogdan, 2006. – 256 s.
11. *Czary`k L.P.* Landshaftno-ekologichna opty`mizaciya regional`ny`x geosy`stem oblasnogo rivnya / *L.P. Czary`k* // Naukovi zapy`sky` TDPU, Seriya: Geografiya - Ternopil`: Vy`davn. viddil TNPU, 2003r. - #1.–S. 118-123.
12. *Czary`k L.P.* Landshaftno-ekologichna opty`mizaciya tery`toriyi u procesi formuvannya regional`noyi ekologichnoyi merezhi (na materialax Ternopil`s`koyi oblasti) / *L.P. Czary`k, P.L. Czary`k* // Ekologiya i racional`ne pry`rodokory`stuvannya. Zbirny`k

naukovy`x pracz`. - Sumy`: Sum. DPU im. A.S. Makarenka, 2006.–S. 126-135.
13. *Czary`k L.P.* Pry`rodooxoronny`j priory`tet landshaftno-ekologichnoyi opty`mizaciyi tery`toriyi Podillya / *L.P. Czary`k* // Naukovi zapy`sky` TNPU, Seriya: Geografiya - Ternopil`: Vy`davn. viddil TNPU, 2008r. - #1.–S. 212-218.

Резюме:

Новицкая С.Р. ОБОСНОВАНИЕ СХЕМЫ ОПТИМАЛЬНОЙ ЛАНДШАФТНО-РЕКРЕАЦИОННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ТЕРРИТОРИИ ДЛЯ РЕКРЕАЦИОННЫХ ЦЕЛЕЙ.

В работе рассмотрены вопросы оптимизации ландшафтно-рекреационной организации территории путем создания сети национальных природных и региональных ландшафтных парков (НПП и РЛП), как объектов организованной рекреационной деятельности в каждом ландшафтно-рекреационном районе и ландшафтно-рекреационных комплексах. НПП и РЛП ориентированы, прежде всего, на использование природных рекреационных ресурсов. Предложенная автором схема оптимальной ландшафтно-рекреационной организации территории предполагает органическое сочетание таксонов ландшафтно-рекреационного районирования с заповедно-рекреационными объектами (НПП, РЛП) с учетом видов рекреационной деятельности. Такая ландшафтно-экологическая оптимизация будет соответствовать положениям концепции сбалансированного развития, которая предусматривает: максимальное использование и возрождение традиционных видов природопользования; оптимизацию структуры землепользования; создание условий комфортной жизнедеятельности населения; экологизацию хозяйственной деятельности; сбалансированное (пропорциональное) развитие природной, социальной, экономической подсистем.

Ключевые слова: оптимизация, ландшафтно-рекреационная организация территории, региональный ландшафтный парк, национальный природный парк, ландшафтно-рекреационный комплекс.

Summary:

Novytska S.R. THE JUSTIFICATION OF OPTIMAL SCHEMES OF LANDSCAPE-RECREATION OF THE TERRITORY FOR RECREATIONAL PURPOSES.

In this research describes the optimization of landscape-recreational organization of the territory by creating a network of national natural and regional landscape parks (NP and RLP) as objects of organized recreational activities in every landscape and recreational region and landscape-recreational complex. NP and RLP are focused on recreational use of natural resource esprimarily.The proposed scheme is the author of optimal organization of landscape and recreation area provides organic combination taxa landscape and recreational zonation of preserves and recreational objects (NP and RLP), based types of recreational activities. This landscape-ecological optimization will complywith the concept of sustainable development, which provides:maximum use and revivification of traditional kinds of nature;optimization of land use; creating a comfortable space conditions of the population; ecologization of economic activity;balanced (proportionate) development of natural, social, economic subsystems. The scheme of the landscape and the recreation of the territory considers the territorial organization taxa landscape and recreational zoning conditions for recreational landscape optimization geosystems, which involves clarifying priorities of sustainable development, their ranking, creating optimization models of land use patterns and creating a network perspective RLP in accordance with the existing landscape and recreational complexes.

Keywords: optimization, landscape and recreational organization of the territory, regional landscape park, national park, landscape and recreational complex.

Рецензент: проф. Брич В.Я. *Надійшла 01.12.2015р.*